

Bir sürgün hikâyesi: Sovyet Kürdü Çatuyev'in anıları

Sovyetler Birliği'nde Stalin dönemi, bilindiği üzere millet ayrımı olmadan tüm Sovyet halklarının büyük sıkıntı çektiği yıllardı. Ermenistan'daki pek çok entelektüel, türlü suçlamalarla Sibiry'a gönderilmiş, Hemşinliler de Orta Asya'ya sürülmüştü. Tarihçi İsmet Konak Ermenistan ve Azerbaycan Kürtlerinin 1937'deki sürgününe dair ilginç bir tanıklığa ulaşmış.

İSMET KONAK

Sovyetler Birliği'nde bilhassa 1936-1938 yılları arasındaki "idare tarzı" oldukça netameldir. Her sosyalistin nesnel bir yaklaşımla bu iki yılı incelemesi öncelikle "diyalektik materyalizmin" bir gereğidir. Stalin'i kutsamak veya telin etmenin ötesinde bir tutum takınmak daha rasyonel bir sonuca götürecektir. Bahsedilen yıllarda ülke yönetiminde 4 önemli portre vardı: Stalin, Vorşilov, Molotov ve Nikolay İvanoviç Yejev. Bu isimlerden Yejev 1936-1938 yılları arasında içişleri halk komiserliği yaptı. Onun defter-i ameli hiç de iç açıcı değil. Moskova duruşmaları, halk düşmanı adı altında kurşuna dizmeler, kadroların tasfiyesi onun döneminde vuku buldu. Cürümleri sadece bunlarla sınırlı değil. Şehvet ve her türlü ahlaksızlıkla müsemma bir isim. Sahip olduğu görevi son kerteye kadar kötü kullandı. Nitekim 1939 yılında tutuklanması ve 1940 yılında kurşuna dizilmesi, aslında Sovyet yönetiminin Yejev'un suçlarını belli ölçüde kabul etmesi demektir. Stalin'in en büyük yanlıgısı böylesi bir şahsiyete içişleri halk komiserliği gibi hassas bir görevi teslim etmesiydi.

Yejev döneminin öne çıkan olaylarından biri şüphesiz sürgünlerdi. 1937-38 yıllarında meydana gelen sürgünlerden Sovyet Kürtleri de "nasibini" almıştı. Tevfik Fikret'in deyişiyle Kürtlerin afakını bir "dud-i muannid" sarmıştı. 7 Temmuz 1937 tarihli bir karar gereğince, Ermenistan ve Azerbaycan'ın sınır bölgelerinde yaşayan Kürtlerden 1325 kişi, Sovyet ülkesinin iç kesimlerine gönderilmişti. Devlet Güvenlik Bakanlığı 4. İdare'nin verilerine göre bu 1325 kişiden 812 kişi Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne ve 513 kişi ise Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne sevk edilmişti. Kazakistan'a sürülen ailelerden biri Necmettin (Najmadin) Ahmedoviç Çatuyev'in ailesiydi. Çatuyev günümüzde Kazakistan'ın Almatı oblasti İli rayonunda yaşamaktadır. Kazakistan'da yaklaşık 50 yıl öğretmenlik yaptı.

1937'de başlayan acılı yıllar

Çatuyev'in yaşadığı elem dolu sürgün günleri birkaç yıl önce Tengri News adlı haber sitesi tarafından Rusça bir makaleye dönüştürülmüştü. Bu makaleyi esas alarak Çatuyev ve ailesinin maruz kaldığı sürgün sürecini okuyucuya aktarmaya çalışacağız. N.A. Çatuyev 18 Aralık 1930 tarihinde Nahçıvan'ın Noraşen rayonuna bağlı Mahmud-Kent köyünde dünyaya geldi. Çocukluğu bu köyde geçti. 1937 yılı Kasım ayı ortalarında bir anda Sovyet askerler Mahmud-Kent köyüne baskın düzenledi. Köyde büyük bir şaşkınlık hâsıl oldu. Kısa süre içinde birçok kişi suçlarının ne olduğunu dahi anlamadan kamyonlara bindirildi. "Tehacüme" maruz kalan

Necmettin Çatuyev

ailelerinden biri de Çatuyev'in ailesiydi. O anı hiç unutmayan Necmettin Çatuyev şöyle anlatıyor: "Köpeklerle çok yazık oldu. Kamyondaki insanlara doğru zıplıyorlardı. Kendi sahiplerine ulaşmaya çalışıyor, kederli şekilde sızlıyor ve kamyonların arkasından koşuyorlardı. Askerler köpekleri oracıkta, çocukların gözleri önünde vurdular."

Zorlu yolculuk

Daha sonra Kürt aileler Ermenistan ve Azerbaycan sınırında

Nikolay Yejev

1937 yılı Kasım ayı ortalarında bir anda Sovyet askerler Mahmud-Kent köyüne baskın düzenledi. Köyde büyük bir şaşkınlık hâsıl oldu. Kısa süre içinde birçok kişi suçlarının ne olduğunu dahi anlamadan kamyonlara bindirildi. "Tehacüme" maruz kalan ailelerden biri de Çatuyev'in ailesiydi.

bulunan Arazdayan tren istasyonuna getirildi. Burada birkaç saat bekletildikten sonra yük treninin vagonlarına üçer ve dörder aileler şeklinde yerleştirildiler. Vagonlardaki koşullar oldukça kötüydü. Bilhassa tuvalet büyük bir sorundu. Vagonun ortasına tahta ve bezden tuvalet yapılmıştı. Özellikle kadınlar için tam bir çileydi. Günlerce adeta "azap" çekmişlerdi. Çatuyev vagondaki şartları şöyle aktarıyor: "Bize yulaf lapası yediyorlardı. İçinde bir erişte çıktığında mutlu oluyorduk. Bazen ekmeğe de veriliyordu. Yolda biri öldüğünde, bedeni direkt vagonun altına atı-

lıyordu. Mesela babamın amcası ölmüştü, oldukça yaşlıydı. Askerler onun bedenini vagonun altına atmak istediler. Ancak bizimkiler bir şekilde izin vermedi..."

Yolculuk yaklaşık 18-19 gün sürdü. Aileler 1937 yılı Aralık ayı başlarında Kazakistan'da bir tren istasyonuna getirildi. Oradan Almatı oblastına bağlı Bakanas adlı bir köye götürülüp bırakıldılar. Necmettin Çatuyev köyde karşılaştığı halet-i ruhiyeyi şöyle betimliyor: "Soğuktan nerdeyse donuyorduk. Köy sakinleri yanımıza geldiler. Onlar Kürtçe bilmiyorlardı, biz ise Kazakça. Fakat bir şekil-

Soldan sağa Necmettin Çatuyev, babası Ahmet, annesi Kudrat, kardeşi Timur

Çatuyev okulda ders verirken

Erkekleri tutuklayıp götürmek istediler. Ancak hiç tahmin etmedikleri bir "eylemle" karşı karşıya kaldılar. Sanam isimli bir kadının öncülüğünde 10 Kürt kadın bir araya geldi. Üstlerindeki atletleriyle nehre doğru gittiler. Asker hem tedirgin hem de şaşkındı. Kadınlar şu talepte bulundu: "eğer erkekleri serbest bırakmazsanız, kendimizi bu nehre atarız." Bunun üzerine erkekler serbest bırakıldı.

de ortak bir dil bulduk. İçlerinden biri yüksek sesle "Müslüman mısınız?" diye çağırdı. Bizimkiler başlarıyla onayladı "Müslümanız Müslüman." Köy sakinleri, sürgün edilen aileleri ikişer ikişer evlerine götürmüştü. Bazı ihtiyaçlarını karşılamış ve büyük bir misafirperverlik sergilemişti.

Kadınların askerlere direnişi

Tabii misafirlik çok uzun süremezdi. Kürt ailelerin bir "çare-i necat" bulması gerekiyordu. Nisan 1938'de Necmettin Çatuyev'in babası, 5 kişi ile beraber Almaatı oblasti İli rayonu Kauçuk köyüne (Şimdilerde Tuymebayev/Aşibulak köyü) gitti. Bazı incelemeler

yaptı. Burada yaşam şartları daha uygundu. Nitekim Bakanas köyüne döndüler ki hazırlık yapıp Kauçuk köyüne göç etsinler. Lakin 3-4 otobüs dolusu asker Bakanas köyüne geldi ve göçü engelledi. Erkekleri tutuklayıp götürmek istediler. Ancak hiç tahmin etmedikleri bir "eylemle" karşı karşıya kaldılar. Sanam isimli bir kadının öncülüğünde 10 Kürt kadın bir araya geldi. Üstlerindeki atletleriyle nehre doğru gittiler. Asker hem tedirgin hem de şaşkındı. Kadınlar şu talepte bulundu: "eğer erkekleri serbest bırakmazsanız, kendimizi bu nehre atarız." Bunun üzerine erkekler serbest bırakıldı. Kadınların bu nümayişi yöre halkı arasında adeta bir efsaneye dönüştürmüştü. Yeri gelmişken Sanam ile ilgili bir bilgiyi de paylaşmak gerek. Kendisi sürgün yolunda 3 kız çocuğunu kaybetmişti.

Necmettin Çatuyev'in ailesi uzun uğraşlar sonucu Kauçuk köyüne göç etti. Köy sakinleri, misafirlerine büyük bir tesamüh gösterdi. Verdikleri malzemeler sayesinde Kürt aileler kendilerine ev inşa etti. Köyde bir kolhoz vardı. Kürtlerin bir kısmı bu kolхозda çalışıyor, bir kısmı da kauçuk işiyle iştiğal ediyordu. Çocuklar ise köy okulunda okuma olanağına kavuşmuştu.

Köyde yaşayan Kürtler askerlerin sıkı bir "patronajı" altındaydı. Her hafta Talgar kasabasından askerler gelir ve Kürt ailelerin yerinde olup olmadığını denetlerlerdi. Tabii denetleme ara ara "haddini" aşmaktaydı. Bu bağlamda Çatuyev şöyle bir anekdot paylaşıyor: "Hatırlıyorum. Köyde Abdullah Osmanov adında bir Kürt vardı. Hastalanmıştı. Apandisiti çok ağrıyordu. Ameliyat olması için Almaatı'ya dördüncü şehir hastanesine gitmesine izin verilmedi. Talgar'dan askerler geldi. Ben 13 yaşında bir tercüman olarak onlara eşlik ettim. Askerlere dedim ki 'Yahu biz bir suç mu işledik? Adam ölüyor. İzin vermiyorsunuz. Bari kendinizi alıp götürün hastaneye.' Kendi aralarında konuyu istişare ettiler ve sonunda kendileriyle birlikte hastaneye gitmemize izin verdiler."

Pangaltı Mihitryan'da otel ve AVM anlaşması mercek altında

Pangaltı Mihitryan'da yeni yönetim, eski yönetimin müteahhit firma ile yaptığı anlaşmaya dair bulgularını paylaştı, mevcut borç yükü hakkında bilgi verdi. Eski yönetimden Arman Kamar eleştiriler üzerine söz aldı.

5'TE

Sovyet Kürtlerinin '37 sürgünü: Necmettin Çatuyev'in anıları

Sovyetler Birliği'nde Stalin dönemi halde sürgün edilmesine de sahne olmuştur. Tarihçi İsmet Konak Ermenistan ve Azerbaycan Kürtlerinin 1937'deki sürgününe dair ilginç bir tanığa ulaştı.

16'DA

AGOS

HAFTALIK SİYASİ AKTÜEL GAZETE

SAYI 1400 2 HAZİRAN 2023 20 TL

U400 ERMENİCE SAYFALARDA

Soykırımından hafıza kırımına

Soykırımın belki tarihte yaşanmış ve birçok mesajlar öğitti. Nitekim meşhurlardan en çok bilineni Ermenistan'ın yok edilmesi, bu yolla hafızanın da kesintiye uğraması tarihten önceki şeydir.

Nazî Temir Boyferyan'dan bir hafıza çalışması

Demirtaş iradesinde kararlı

Türkiye siyaset tarihinde Selahattin Demirtaş'ın bir figür olarak yerini aldı. Aktif siyasetten çekilme kararı sadece Kantler için değil, tüm Türkiye halkına ve hatta İsrail'le adını özenmiş bir kapı.

Estiyan Demirtaş'ın son kararını yorumluyor

Seçim bitti, soru işaretleri kaldı

Türkiye'nin uzun süredir başlıca gündem maddesi olan Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlandı. 28 Mayıs Pazar günü yapılan seçimi Recep Tayyip Erdoğan yüzde 52,18'lik bir oy oranıyla kazandı. Kemal Kılıçdaroğlu'nun oyu yüzde 47,82'de kaldı. Seçim sonrasında Erdoğan Beştepe'de yaptığı konuşmada yine milliyetçi tonu yüksek ve sert mesajlar verirken Kılıçdaroğlu "Son yılların en adil olmayan seçim sürecini yaşadık. Devletin bütün imkanları bir siyasi partiye seferber edildi" dedi.

Seçim sonuçlansa da son aylara damgasını vuran ekonomik çalkantının seyri ile ilgili soru işaretleri arttı. Mevcut politikaların sürdürülmesi durumunda ekonomideki darboğazın artarak süreceği kanaati hakim. Seçim sürecine damgasını vuran milliyetçi ve ayrıştırıcı havanın dağılacağına dair ipucu da ne yazık ki yok. CHP'de ve mütefiklerinde seçim sonrası süreç dair nasıl bir muhasebe yapılacağı ise ayrı bir soru işareti. Velhasıl önümüzdeki dönem yine belirsizliklerle dolu.

Agos

Paşinyan Erdoğan'ı Twitter'dan kutladı

Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, seçim galibiyeti nedeniyle Erdoğan'ı tebrik etti. Paşinyan 28 Mayıs Pazar gecesi twitter mesajında "Başkan Recep Tayyip Erdoğan'a yeniden seçilmesi nedeniyle tebrikler. Ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin tamamen normalleşmesi için birlikte çalışmaya devam etmeyi sabırsızlıkla bekliyorum" dedi.

2'DE

Patrik Maşalyan'dan Erdoğan'a tebrik

2'DE

Demirtaş aktif siyaseti bıraktı

Edirne Cezaevi'nde tutuklu bulunan HDP eski Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, aktif politikayı bıraktığını açıkladı.

3'TE

Acemoğlu yeni dönemi yorumladı: Ekonomi iyiye gitmeyecek

4'TE

Gezi Direnişi 10 yaşında

Gezi direnişinin 10. yılında Taksim Dayanışması'nın çağrısıyla TMMOB Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi önünde açıklama düzenlendi. Açıklamada "Gezi'de kapısını araladığımız o coşuklu, heyecanlı, bir arada, umutlu, gaylasız, dirençli 'bir başka dünya' için mücadele etmeye devam ediyoruz" dendi. Açıklama sonrası bazı göstericiler gözaltına alındı.

İNAN HAKLARI GÜNDEMİ

Seçimlerin ardından şiddet manzaraları

13'TE

Hamahaygagan'a futbol ve futsal katılımı neden yok?

ARIS BODODOĞAN'DA

Rupen Semerciyan turnuvası başlıyor

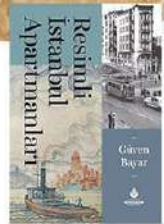
11'DE

Gözen 8-yar BERG ARABIAN

Resimli İstanbul apartmanları kitap oldu

PANKAT ESTUKYAN 12'DE

Diyarbakır'da sempozyum: Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler

6'DA